

Csepi
JózsefISTVÁN NAPI
LAKOMA

Anak az ételnek, amit Bitókék ettek, sohase igen volt java. Olyan fősvények voltak az ártatlanok, hogy a templomba is mezítláb mentek, vitték a hónuk alatt a cipőt, majd nem a küszöb, hogy addig se kopjon hát. Volt ám pedig földjük is vagy jó 50 hold, jószág is, kiváltképp baromfi, anynyi, hogy a számát se igen tudták, mert mire az egyik felét megolvasták, az olvasott mindig összekeveredett az olvasatlannal.

Ez volt az a jeles, nevezetes kisgazda parasztház, melyben megízleltem igen korai ifjúságom kezdetén azt a kenyeret, amelyiknek a nevére úgy mondták az időben, hogy cselédkenyér. „Öt-pöngös” nyári pásztor lettem hát Bitó Pistánál. Elvoltam náluk egymás után két nyáron. Azt hiszem inkább szerettem őket, mint haragudtam rájuk.

Legrendesebb volt a fia, Pista. Ez a legény tán azért, mert nagyon szerette a savót — ha meleg volt és nem nagyon savanyú a savó, akár egy vederrel is egymaga megivott — hosszú volt, mint egy égimeszelő. Néha pásztorokodni is segített nekem. Ha a közelében lehettem, nem bántottak az öccsei sem.

Az öccsei egyébként tisztelték, mert egyedül a családból ő volt, aki a katonaságot is kiszolgálták már. Hórihorgas legények voltak az öccsei is, kivéve a sorban utána következő Jóska, akit mintha „tenger” másik partjáról szerzett volna az anyjuk. A „tenger” egyébként azt a nagy szikes lápot jelentette, amelyik elválasztotta az öreg Bitó Pistá tanyáját a többi Bitótól. Azoknak a tengeren túli Bitóknak egyébként minden pereputtyuk piciny volt, és izzó gyűlölettel utálták az én Bitómat, pedig jó szerével az én gazdám az ő édes testvérbátyjuk volt. Egyazon ösök nemzették őket. Mióta tarthatott a sunyi testvérharag, nem tudta ezt az a sok apró Bitó se, akik a tengeren túl éltek. Sándornak és Mátyásnak a gyerekei. Mert ők már mind haragba születtek. Csak azt tudták, hogy ha a nagy Bitó libái átúsztak a vízzen, azokat agyon kell ütni, ha pedig a disznókat tévednek a szigetre, azokat meg a kutyákkal kell elpusztítani.

1942. augusztus 20-án már, s évszázadunk leginkább arról tették a törvényt a nagy Bitók, hogy miként lehet megkülönböztetni az orosz repülőket a német repülőktől. Mit dobolt a faluban a kisbíró, mit mondott a csendőrpáncsnak, mi jár azért, ha valaki netán-talán elbújtatna egy orosz ejtőernyőst. Eladdig, míg egyszer katonai behívóparancsot hozott a Laci postás, fia Pistának. Nem SAS-ost, csak olyan rendeset, nem is kellett mindjárt vonulni, csak három hét múlva.

István király napja közeledett és ezt meg a katonák bevonulásának napja követte. Egy héttel előbb apja Pista — öreg, fiatal, mindenki csak így nevezte őt a környéken — hazaküldött engem az anyamért, ha tud, úgy jöjjön, hogy aludni se mehet haza Szent Istvánig. A felesége, Julcsa egy álló napig dült-fült, hogy „ának ezért adni is kell majd valamit”. Míg aztán egyszer a csendes szavú öreg teljesen elvesztette nyugalmát, s lekent a Julcsának két apró, kisasszonyos pofont. Fennhangon erősítette meg korábbi döntését: „azért hívom a Bözsét, mert te még életedbe sem tudtál megfőzni egy fazék jóízű ételt, dögöt főztél mindig. Elmegy a Pistánk, egyen meg egy jót utoljára, ki tudja ehét-e még többet.”

Két nap múlva, amikor bejött a tanyába anyám, azzal kezdte a munkát, hogy szó nélkül kivitt a pincegáorból egy nagy vádjling döglött libahúst a ház mögé, és ott gondosan elásta. Hogy elkészült az öreg Julcsa általi előző nap gondosan felpuolt lu-

dak elhantolásával, kihordta a vályúhoz a ház összes koszos asztalfedőt, megsíkálta azokat, elhúzta friss mésszel a falak alját, és csak ezután, amikor minden ragyogott, fogott hozzá az István napi lakomához. Öreg Julcsa teljesen megadta magát, inkább jó kedvvel, mint haraggal tette, amit anyám mondott. A legények szénát kazaloztak a szétrüben, apja Pista pedig felügyelt itt is, ott is. István napja vasárnapra esett, anyám pedig már csütörtökön kisütötte az első csodálatos illatú, rózsapiros fonott kalácsokat. Másnap süttött rengeteg túróslépeny, szombaton következtek a rétesek, s István napján, kora virradatkor, megszárolni kezdte a tyúkokat, káppanokat, hogy kemencében, tepsiben egésze megcsússe. Öreg Julcsa úgy intézte, hogy abból a temérdek finom falatból, amit anyám csinált, egy se jusson nekem. Kora reggel a legmesszibb legelőkre kellett hajtani a jóságokat, segítséget se kaptam többet a sok kuncsorgós állat mellé, csak a loboncos öreg puli állt mellettem. Az ételt mindig a Tóni hozta ki a vízpartra, és mindig ugyanazt, barnára rohadt, büdös szalonnát, meg egy darab fekete héjú rozskenyert. Az állatoknak is furcsa volt ez a szokatlan legeltetés; folyton futottak, amerre láttak. Mire a libákat visszatéríttem, megszöktek a disznók, mikorra visszahoztam őket a Bogárral, a birkák mentek a herébe. Dél felé értem vissza a kenyereimhez. Akkor meg egy púpos hátú nagy béka ült a kenyér közepén. A békát agyonütöttem, a szalonnát meg a kenyeret pedig megette a Bogár.

Rég elhallgatott már az ünnepi harangzó, amikor értem jött a Tóni, behajtottuk a jóságokat. Anyámmal szerettem volna találkozni mielőbb, de mire a tanyába értünk, öreg Julcsa már hazaküldte. Rengeteg vendég volt a tanyában, csupa duhaj, jókedvű, spicces paraszt, éltes öregemberek, itt voltak a messzi gajonyai sógorok, az öreg Julcsa fél- és lemenő ági atyafiai. Ki-ki a maga társaságában ült az egyvegybe rakott kecskelábú asztalok mellett a széles, nagy tanyaház gangján. Mások kívül, az öreg eperfák árnyékában üvegből itták a kövidinkát. Láthatóan senki sem törődött velem, amidőn a sok állatot kísérve az udvarba léptem. Melyik-melyik farkát a maga helyére csukván, futottam a vendégseregbe. Nyúlászajú Bárkányi Pista, öreg Julcsa agglégénységébe vénült öccse pedig a sarkamba szegődött, odaült mellém, egy kis lucaféle székre, s imígyen hívta fel magára az ünnepi sokadalom figyelmét:

— Mán megnézem magamnak, mennyit bír enni egy ilyen csipiez kis cseléd.

Öreg Julcsa egyetlen töltött paprikát hozott elébem, kanálnyi paradicsommártásban. Félíg se ettem meg a soványka porciót, mire nyúlászajú Bárkányi Pista imígyen rikkantott:

— Hallod-e, Julis, hát nem vettétek még észre, hogy ez a kölök lezabálja fölülteket a tetőt.

Szerettem volna a képébe köpni, hozzávágni a rossz kis bádogtányért, de végül csak felkeltem, elkullogtam ki a ház mögé. Sirtam, de már nem is az ebéd miatt, azért, hogy anyám elment, és még csak el se búcsúzhattam tőle. Feletem túlértem, elasztott, nagy szemű fehéreprek csüngtek a fáról. Feldobtam egy botot, lehulltak az eprek, eszegettünk Bogárral, egész jól megegyeztünk a sovány lakomán. Meg is vigsztalódtunk már, amikor ke-restek.

Ebéd után a vendégeknél, ama furcsa ötletük támadt, hogy halászni fognak a ház előtti tóban. Fogtak is annyi halat, hogy az akár két

vacsorára is sok lett volna. Ezt csak én tudtam legjobban, mert én húztam utánuk azt a nagy gyapjúzsákot, amelyik tisztára megtelt pontyokkal, kárászokkal, csíkkal, keszeggel. Azt hittem, már percig sem bírom tovább, amikor fia Pista odajött hozzám, elvette a zsákot. Elküldött, hogy hajtsam ki a jóságokat a mezőre, tán már jól sem laknak estig.

A mócskos, sáros vízből futottam be a tanyába, tudtam, hogy most biztosan enni fogok abból az ételből, amit anyám főzött, süttött, hisz nincs odabent senki fia lélek. Azt se bántam volna, ha meglátnak, ha agyonütnék, csak ehessenek. Azt a falatot, amelyiket én akarom. A félíg pince, félíg kamraszoba ablaka nem volt bezárva, s én máris bent voltam a királyi terülj asztalkám előtt: lerészegültem töntem az anyám süttötte mákoskalácsot az ingderékba, tettem hozzá rántott csirkecombot, túrósrétest. Amikor teljesen megtelt a kis ingem dereka, kétségeesen vettem észre; oly kevés, amit elvettem, hogy meg se látszik a hiány.

Pedig én el akartam vinni az egészet, hogy semmi sem maradjon. Kartondobozok — kettő is — nyitott szájjal álltak, tele minden jóval. Tudtam, hogy ezeket a fia Pista viszi majd hazaként a frontra. Felnyaláboltam a dobozt. Most ez is az enyéme! A doboz leesett, s a sok drága sütemény, meg a hússok szétgurultak a száraz homokban. Elpityeredtem tehetetlen gyengeséggem, hogy most itt vagyok, nyakig ülök a felséges ételben, és nem megy le egy árva falat sem a torkomon. A másik dobozt most már magam löktem oda a homokba. Nekies-ttem a nyitott fedélű nagy asztalnak, könnyen leborult, s a nagy deszkát ott hagytam rajta a töméntelen sok jó falat tetején, a mócskos porban. Csak azt a keveset vittem magammal, ami belefért az ingaljába. Bogár kutyával ketten ültünk terített asztalhoz, messze künn a határban. Evett, később egyre lassabban, de kitartóan. Izlett neki a fokhagymával spékelt pecsenye.

A libákat, a disznókat nap-szálltator elbocsátottam haza, nem kellett félnem, hogy másfelé csavarognak, mert este ott-hon enni valót kaptak. A birkák összebújtak már éjjeli deledőre. Teljes volt az éjszaka, féltem a sötétben nagyon, öleltem magamhoz a Bogár kutyát, nehogy az is megszökjön tőlem, egyedül hagyjon az éjszakában, a félelemmel és a „bűnömmel”.

Tóni, a legkisebb nagy Bitó jött ki értem, azt hittem nyomban megfog, és kettéhasít. Vigyáztam a közelségét, hamar észrevettem persze, hogy egyáltalán nem akar megverni. Acsargott, gorombán, de csak a macskákat szidta, akik beugrottak az ablakon, és leborítottak, tönkretettek minden süteményt.

A gang előtti nagy eperfa tövében szomorúan konstaltam a két tarka macska kimúlását. A másik két macska még élt egy nagyon magas, száraz hegyű eperfa tetejében nyavogtak, fájdalmasan, de a Jóska, a rudasfához kötött dióverő rúd-dal, leütötte őket, onnan is. Egyenest a fa alatt acsarkodó házörzök szájába hullottak. Vendég nem volt már senki, apja Pistát se láttam, sehol, biztosan megint elfogta az asztmája, és lepihent valahol. Öreg Julcsa olyan volt, mint egy bűnbánó szent, mert különben nagyon félt az istent. Behívott a gangra, miközben pár moslékos vedrekbe gyűjtötte a sok ételt, kedvesen szepegeve szolt: kereshetsz még ott magadnak pár jó falatot. Megköszöntem illedelmesen, hogy én úgy jóllaktam délben, hogy még most sem vagyok éhes.

Fia Pista még hajnal előtt elment a kis Bitó Sándorral a frontra. Egy kis hazai kenyeret, szárazkolbászt, meg szalonnát vitt magával. Nem jött több haza egyikük sem. Még karácsony táján elestek mind a ketten...

Liebmann
BélaSZÍNHÁZI
EMLÉKEK

Szeged egykori színházi életét idézik a képek, egy részük már a szabadtéri játékok idejéből, de valamennyi az 1930-as évek első feléből. Három kiválóság: Szent-györgyi Albert, a későbbi Nobel-díjas tudós, Désire Defauw belga és Fricsay Ferenc magyar karmester.

Sziklai Jenő, az egykorj szegedi színingazgató, Tatjana Menotti operaénekesnő és Komor Vilmos, operaházunk ma is működő Kossuth-díjas karnagya.

Gyenge Anna (Anna Roselle), a Metropolitan énekesnője, Fleischer Antal karmester és Orosz Júlia, az operaház Kossuth-díjas operaénekesnője.

Basilides Mária, a hírneves operaénekesnő, Vaszy Viktor, a szegedi színház zeneigazgatója, Osváth Júlia Kossuth-díjas operaénekesnő és Székely Mihály, a nagyszerű operaénekes.

Hont Ferenc, a szabadtéri játékok megalapítója az öt ünneplő balerínák között.